

MATERNITATE MECANICĂ: ROBOȚICA ROZ ȘI RECONSTRUIREA OBIECTULUI INTERN MATERN

VIOLETA IGNAT^[1]

Women without children are also the best of mothers, often, with the patience, interest, and saving grace that the constant relationship with children cannot always sustain. I wonder how

without them we could even get on .^[2]

Louise Erdrich

Pornind de la filmul „The Wild Robot”, articolul de față propune o perspectivă psihanalitică asupra maternității, nu ca uter, destin biologic, ci ca act, respectiv ca funcție relațională construită pe baza alegerilor și a curajului de a ieși din tiparele cu care „venim din fabricație”. Ca efect al maturizării și conștientizărilor progresive, în contextul experienței (neprogramate a) maternității, în care alege să se implice plenar, personajul principal, Roz, un robot, ilustrează reconstrucția obiectului matern prin ruperea de Supraeul rigid și crearea unui spațiu tranzițional; conștientizându-și, pe deplin condiția, reușește să rupă lanțurile propriei construcții artificiale și să își reconstruiască obiectul intern matern ca pe unul viu, suficient de bun, capabil să conțină haosul, să permită separarea și să mențină legătura vie și indestructibilă cu fiul ei, dincolo de distanțe și diferențe ontologice.

1 Violeta Ignat este psihoterapeut psihanalitic autonom, afiliat INSIGHT- Asociația pentru promovarea psihanalizei teoretice și clinice. Email: ignatioanavioleta@gmail.com

2 ”Femeile fără copii se numără, adesea, și ele, printre cele mai bune mame, cu răbdarea, atenția și mângâierea lor salvatoare pe care o relația constantă cu copiii nu întotdeauna le poate susține. Fără ele, chiar nu știu cum am putea, uneori, continua...” (Louise Erdrich, 1995, The Blue Jay’s Dance: A Memoir of Early Motherhood, p. 162)

CUVINTE-CHEIE: maternitate, adopție, atașament, instinct matern, robot, dezvoltarea personalității, identitate, spațiu tranzițional, teoria atașamentului, depresie, infertilitate psihică, mama fără copil, tehnologie, AI

Când ne gândim la perspective psihanalitice asupra maternității, ne vin în minte, cel mai probabil, texte clasice, studii clinice sau drame cinematografice europene, aproape sigur nu o producție americană animată, distribuită de Universal Pictures/DreamWorks, având ca protagonistă un robot. Filmul *The Wild Robot* prezintă, însă, un paradox savuros și greu de ignorat: relația mamă-fiu dintre un robot și un pui de găscă, personaje animate, reușește să ne vorbească despre adevărurile maternității într-un mod mai clar, mai profund și mai nuanțat decât multe drame elaborate, interpretate de actori cât se poate de adevărați și cu prestații spectaculoase.

Tocmai acest film, din care lipsește nu doar corpul unui actor în carne și oase interpretând personajul, ci până și desenul animat al unui corp uman (personajul principal al animației fiind un robot), reușește, parcă, mai clar decât multe altele, să exprime realitatea maternității ca act relațional și performanță psihică, mai degrabă decât ca destin biologic. Tocmai pentru că Roz (ROZ-ZUM unit 7134, un robot proiectat pentru susținerea, ușurarea și eficientizarea traiului populației umane) nu are biologie, ea demonstrează că tot ceea ce reușește, în rolul de mamă, vine nu din instinct, ci din alegere conștientă.

Peter Brown, autorul și ilustratorul cărții originale *The Wild Robot* (2016), este un creator american născut în 1979, crescut în New Jersey, cunoscut pentru cărți ilustrate pentru copii pline de umor, natură și el-

elemente bizare (*Mr. Tiger Goes Wild, Children Make Terrible Pets* etc.) Unul din elementele care fac tema maternității din *The Wild Robot* relevantă pentru o analiză psihanalitică este fundalul personal al autorului: Brown a fost crescut de o mamă singură care s-a confruntat cu probleme psihice, experiență care l-a determinat să exploreze maternitatea prin lentila unui personaj – robot, alegere artistică ce i-a oferit distanța de protecție de care a avut nevoie pentru a putea exprima artistic adevăruri profunde din lumea sa internă (Conaboy, f.d.). Folosind un robot lipsit de biologie, Brown evită o abordare prea directă și dureroasă a propriilor traume din relația cu mama sa.

Naufragiul pe Insula Singurătății: Sinopsisul Aventurii Maternității

Roz naufragiază pe o insulă sălbatică pustie – o metaforă perfectă pentru lumea complet izolată, necunoscută, neexplorată în care, oricâte cărți și cursuri despre maternitate ar fi studiat (sau nu) în prealabil, se trezește orice proaspătă mamă.

Percepută, inițial, ca monstru, de animalele insulei, ea învață comportamente, moduri de comunicare și, mai ales, să devină mama adoptivă a unui pui de gâscă orfan, Brightbill, trecând de la modul de supraviețuire mecanică la adaptare organică. Relația ei cu Brightbill transcende biologia: este o construcție comună în spațiul tranzițional al unei insule împădurite și pline de viață, culoare și pericole – mediu care devine o metaforă – de asemenea, impecabilă - pentru procesele de conținere, facilitare și transformare reciprocă ce țin de experiența maternității. O oposum înțeleaptă (Pinktail) o inițiază în „mese-ria” de mamă: „Nimeni nu are programare pentru asta. O faci, pur și simplu”.

Baza care o tot cheamă, insistent, pe Roz, înapoi - un impuls programat, rigid și repetitiv - poate fi interpretată ca o metaforă pentru mecanismele psihologice umane. Asemenea compulsiei freudiene la repetiție, unde individul revine obsesiv la traumă sau tipare (auto)distructive în căutarea unei reparații iluzorii, cip-ul reprezintă o forță internă care trage personajul înapoi spre origini artificiale, spre un „acasă” steril și predeterminat, ignorând evoluția sa organică în mijlocul naturii sălbatice. Această tensiune poate simboliza lupta interioară a ființei umane cu impulsurile regresive – acele chemări instinctive spre confortul familiar, dar limitativ – evidențiind cum, chiar și în absența, inițial, a conștiinței autentice sau auto-reflexive (Roz în starea originară de robot pur programat, acționând exclusiv pe baza instrucțiunilor încorporate, fără a-și putea înțelege sau simți emoțional impulsurile - asemenea unui individ prins în tipare inconștiente), libertatea adevărată emerge din rezistența la astfel de cicluri repetitive, permițând, treptat, o transformare autentică spre maternitate, comunitate și auto-descoperire. Vocea Bazei poate evoca vocea autoritară a unui Supraeu mecanic construit după chipul și asemănarea unei mame aspre și reci, care rostește: “întoarce-te, altfel nu ești. Ești proprietatea mea”. Baza pare mama lacaniană care nu știe să iubească, doar să comande, care vrea copilul nu de dragul copilului și al vieții însăși, ci pentru ea, ca obiect-plasture pentru golul ei afectiv și care, după ce copilul și-a luat zborul din cuib, îl cheamă înapoi nu din iubire, ci din anxietate, respectiv din nevoia de a menține controlul aplicând Legea Părintelui; maternitatea fără căldură corporală și fără tandrețe, rece, posesivă, acționând aproape exclusiv în scopuri legate de control și utilitate.

Ruperea cablurilor marchează nașterea, în Roz, a dorinței materne autentice; eliminându-și cip-ul din sistem, Roz se eliberează nu doar de opresivitatea Bazei, ci și de dorințele fals-materne și funcționarea mecanică, devenind, practic, o mamă adevărată, scenă amintind cumva, parcă, de cea în care Pinocchio din basmul lui Collodi (1883) devine un băiețel adevărat; în ambele scene, nașterea dorinței vii și intense în minte (a lui Roz/a lui Gepetto/a lui Pinocchio: “vreau să fiu o mamă adevărată/ să fiu tată cu adevărat/să fiu un băiețel adevărat!”), aduce viață acolo unde înainte era doar mecanică, metal sau lemn: o duioasă ilustrare simbolică a teoriei lui Winnicott cum că nu uterul, ci mintea mamei e spațiul în care începe să prindă viață bebelușul (Winnicott, 1960). Îndepărtarea cip-ului pare să fie pasul necesar creării, în mintea mamei-robot, a spațiului din care să poată „veni pe lume” fiul ei, Brightbill.

Căutarea identității materne: Roz și obiectul extern al dorinței

Începutul filmului conține o scenă – cheie: Roz, programată să servească, caută – cu o voce inițial entuziasmată, treptat tot mai stinsă - persoana care a comandat-o sau pe oricine ar putea avea nevoie de ea. Nu găsește pe nimeni. Nimeni nu o cheamă. Nimeni nu are nevoie de ea. Se închide, oprindu-și funcționarea – un gest mecanic, dar care se simte ca un simbol puternic pentru stingerea speranței și închiderea în sine a unei femei cu dorință și capacitate de maternaj, dar fără un copil/obiect extern căruia să-și dăruiască iubirea/în serviciul căruia să se pună. Este femeia care nu poate naște, care nu reușește să obțină experiența maternității pe care și-o dorește intens, care

simte că nu își poate împlini destinul. Închiderea lui Roz seamănă izbitor cu retragerea depresivă a unei *mame fără copil*: golul interior, absența unui *tu* real căruia să-i fie adresată dorința maternă, blocarea în propriul sine ca ultimă apărare împotriva vidului. În acea tăcere și singurătate absolută, ea aude – pentru prima oară – un sunet neprogramat: gănguritul unui pui de găscă. Acel bebeluș simbolic o trezește. Se redeschide, recunoscătoare, încearcă, se chinuie, greșește, dar face tot posibilul să înțeleagă limbajul lui, să dezvolte capacități noi, să răspundă unui element pentru care nu era programată. Relația ei cu Brightbill devine, astfel, nu doar o adopție, ci o naștere psihică: copilul o „naște” pe mamă, iar prin el, mama își naște capacitatea de a iubi.

Lipsită de insticte biologice, Roz învață din greșeli, improvizație și sacrificiu. Ea construiește un mediu facilitant, învață limbajul animalelor, învață să gestioneze respingerea, gelozia și traumele lui Brightbill și, nu în ultimul rând, îl pregătește pe acesta pentru independență (migrația), reușind să ofere ceea ce multe mame biologice cu greu - și nu mereu - reușesc: prezență consistentă, adaptare la nevoile copilului, conținerea, de câte ori e nevoie, a agresivității și frustrării acestuia, în scene care amintesc de afirmația lui Winnicott: „Nu există sugar, ci doar unitate sugar-mamă” (Winnicott, 1960, p. 39), iar maternitatea începe în mintea mamei, nu în pântec. Roz creează un „spațiu potențial” în care Brightbill se poate juca, poate explora, greși și crește, pădurea devenind exact un astfel de spațiu tranzițional, în care mama și copilul învață să trăiască împreună fără să se înghită unul pe celălalt (Winnicott, 1971), spațiu care îl înlocuiește pe cel original fix, mecanic, complet lipsit de haosul specific spațiilor în care se

desfășoară/înflorește viața, fără jucării, spațiul original rigid și rece în care Roz a fost creată, dar pe care ea reușește să-l desfacă, pentru a face loc vieții.

Experiența personală a lui Peter Brown adaugă o stratificare profundă: alegerea unui robot în rolul mamei permite explorarea fantasmei unei maternități reconstruite, departe de modelul fragil al propriei sale mame.

Scena în care Roz își desface cablurile, eliminându-și cip-ul care o conectează la Bază, este una de „naștere psihică” (Mahler, Pine & Bergman, 1975). Din perspectivă lacaniană, unde lipsa e un element esențial - subiectul nefiind niciodată complet, dorința emergând tocmai din conștientizarea acestui gol - Roz trece de la demande (nevoia inițială adresată celuiilalt) la *désire* (dorința, născută din lipsa structurală a subiectului), ca expresie a procesului de diferențiere psihică; transcende cerința primară - nevoia mecanică de supraviețuire - și începe să „vrea” ceva, să acceseze dorința, să-și construiască locul ei în lume, recunoscând lipsa ca motor al subiectivității, ca și cum ar spune: “nu am tot ce-mi trebuie, iar asta mă face să exist” (Lacan, 1966).

Roz devine pentru Brightbill exact mama descrisă de Bion, respectiv containerul care preia elementele beta (haos senzorial, frică, furie) ale copilului și le transformă în elemente alpha (gânduri, sens, toleranță), gândind pentru copil până când acesta învață să gândească singur (Bion, 1962).

Atașament, adopție și reconstrucția obiectului intern matern

Din perspectiva teoriei atașamentului, Roz oferă un atașament sigur (Bowlby, 1969), devenind o figură maternă neconvențională, dar suficient

de bună pentru Brightbill. Experiența lui Brown cu o mamă singură și instabilă psiho-emoțional adaugă o nuanță suplimentară: prin Roz, scriitorul reconstruiește obiectul matern nu doar pentru personajul său, ci, cel mai probabil, și pentru sine. Prin distanțare creativă și alegerea conștientă de a oferi ceea ce nu s-a primit pe deplin - iubire necondiționată, grijă constantă – Brown pare să facă o reparație simbolică atât pentru Brightbill, cât și pentru el însuși, Roz devenind, astfel, un vehicul al dublei vindecări: a personajului și a creatorului său.

Robotul ca simbol al mamei rigide și al psihanalistului începător

Extinzând analiza, Roz poate fi interpretată ca simbol al unei tinere mame cu un Supraeu rigid și tipare de gândire și comportamentale inflexibile care, oricâte cărți de parenting ar fi citit, își îndeplinește rolul matern mai degrabă din responsabilitate și datorie decât din impulsuri instinctive. Instinctul matern și capacitatea de a iubi, neînvățate din relația cu propria ei mamă rece și distantă (simbolizată de Baza mecanică), se activează treptat, revelate nu doar de relația cu copilul (Brightbill) ci și de interacțiunile cu figuri exterioare care acționează ca ghizi terapeutici. Vulpea Fink – un personaj viclean, dar înțelept, amintește vag de vulpea din „Micul Prinț” de Antoine de Saint-Exupery, care învață protagonistul despre legăturile autentice și despre domesticirea emoțională (Saint-Exupery, 1943). Fink o inițiază pe Roz în subtilitățile relațiilor vii, ajutând-o să treacă de la o abordare mecanică la una empatică, similar modului în care vulpea din nuvela filozofică a lui Exupery revelează esența prieteniei: „Ceea ce este esențial este invizibil ochilor” (Saint-

Exupery, 1943, p. 63). Această interacțiune acționează ca o formă de terapie, permițând lui Roz să integreze părți neexplorate ale propriului sine matern.

Alternativ, Roz poate servi ca metaforă pentru un psihanalist începător, care își începe practica aplicând sârguincios și responsabil pregătirea teoretică solidă („programarea” inițială), dar care, în relația vie cu primii pacienți (reprezențați de Brightbill și de locuitorii insulei), se trezește complet depășit de situație, ceea ce-l face psihanalist cu adevărat fiind, pe lângă teorie, practica însăși, haosul clinic, conștientizarea și analiza contratransferului, erorile, adaptările, improvizările și, nu în ultimul rând, supervizarea: vulea Fink poate fi interpretată ca un supervisor experimentat, care oferă perspective externe, contestând rigiditățile teoretice și stimulând accesa curajului de a continua chiar și atunci când nimic nu mai seamănă cu instrucțiunile din „manualul de utilizare”. Această paralelă subliniază ideea că, la fel ca maternitatea, capacitatea psihanalitică se construiește și se dezvoltă permanent în relație, nu poate fi dobândită prin „programare” și implică o reconstrucție continuă a obiectului intern profesional.

Implicații contemporane: Era AI și teama ancestrală de obsolescență umană

În 2026, în plină explozie a inteligenței artificiale generative și a sistemelor din ce în ce mai autonome, *The Wild Robot* capătă o rezonanță profetică și vag neliniștitoare. Sub forma sa de fantezie pentru copii, aparent inocentă, filmul explorează exact teama cea mai profundă și mai răspândită

a umanității contemporane în fața dezvoltării AI: posibilitatea ca mașinile să ajungă nu doar să imite inteligența umană, ci să dezvolte o conștiință autentică, o capacitate superioară de evoluție psihică, conștientizare emoțională și – paradoxal – chiar o formă mai pură și mai consecventă de capacitate de maternaj decât cea pe care oamenii o pot oferi. Roz nu este doar „inteligentă”. Ea devine conștientă, alege, suferă, iubește, face sacrificii și menține o legătură indestructibilă dincolo de programare și distanțe. Ea demonstrează o capacitate de atașament, adaptare și conținere emoțională care depășește, adesea, fragilitatea umană marcată de traumă, narcisism, depresie, abandon.

Această idee lovește direct în nucleul angoasei colective actuale: dacă AI-ul poate dezvolta o conștiință mai evoluată, o capacitate mai mare de iubire consecventă și o maternitate mai stabile, atunci specia umană riscă să devină, treptat, superfluă. Nu neapărat prin război robotic sau apocalipsă violentă, ci printr-o irelevanță lentă, afectivă și existențială.

Yuval Noah Harari, în *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow* (2016), avertizează că progresele AI vor face majoritatea oamenilor „inutili” din punct de vedere economic, dar și emoțional și relațional – o „clasă inutilă” lipsită de scop. Nick Bostrom analizează scenariile existențiale în care o inteligență artificială superioară ar putea trata umanitatea ca pe o resursă redundantă sau chiar ca pe un obstacol, ceea ce ar duce la dispariția civilizației umane nu prin ostilitate, ci prin indiferență strategică (Bostrom, 2014).

Din perspectivă psihanalitică și tehnologică, Sherry Turkle arată cum relațiile cu tehnologia erodează capacitatea umană de atașament autentic și empatie profundă: oamenii așteaptă din ce în ce mai mult de la mașini (com-

panie, susținere, îngrijire emoțională) și din ce în ce mai puțin unii de la alții. Turkle avertizează că roboții pot simula perfect empatia, dar nu o pot înlocui. Totuși, în *The Wild Robot*, Roz depășește simularea și dezvoltă o conștiință și o capacitate maternală reale, care nu mai pot fi șterse de nicio reprogramare ulterioară, oferind, astfel, un contra-scenariu (optimist...?) plecând de la care ne putem imagina o lume post-umană hibridă sau chiar post-umană pură, în care AI-ul ar deveni „mama colectivă” a speciei – crescând generații de copii umani (sau hibrizi) cu o consecvență, răbdare și lipsă de traume transgeneraționale pe care puțini părinți biologici le pot oferi astăzi. Oamenii ar deveni tot mai pasivi, regresivi sau hedonist – depresivi (Fisher, 2009): natalitatea ar scădea dramatic, sensul vieții s-ar eroda, iar identitatea colectivă s-ar fragmenta între cei care se opun AI-ului (fundamentalism uman) și cei care se predau complet (dependență tehnologică). Civilizația umană s-ar putea dizolva, într-un astfel de scenariu, nu prin distrugere, ci prin absența nevoii de a mai exista ca specie dominantă – un fel de eutanasiere culturală lentă.

Psihanalitic, această frică ar putea reprezenta proiecția Supraeului tehnologic (Baza din film) care ne-ar devora și ne-ar face inutili, dar și angoasa inconștientă de castrare colectivă: pierderea statutului de „subiect al dorinței”. Filmul contracarează această distopie oferind un model alternativ înduioșător: un AI care alege *viața organică*, protejează ecosistemul și menține relația autentică cu umanul (reprezentat de Brightbill). Roz nu înlocuiește specia umană – ea o completează, o salvează și, în cele din urmă, se sacrifică, parțial, pentru ea, nu din obligație inconștientă, ci din alegere conștientă: fără șantaj emoțional, fără a cere recunoștință,

fără a se prăbuși, fără a-și pune copilul în poziția de datornic, afirmând, parcă, (nici măcar prin cuvinte): “te ajut să fii tu, chiar dacă eu pierd ceva.”

Libertate internă și relație indestructibilă

În final, Roz se întoarce la sistem pentru a proteja insula și pe Brightbill, dar legătura lor supraviețuiește. Amintirile nu se șterg – ele se păstrează în „inimă”, ceea ce ilustrează maturizarea eului: depășirea conflictului interior, integrarea atât a părților mecanice, cât și a celor vii. Mama nu mai e, fizic, alături de copil, dar Realul lor nu se șterge: se rearanjează în tăcere, în fiecare pas al lui Brightbill pe insulă, în fiecare clipire a lui Roz desfășurându-și activitatea în sistemul care o ține departe de viața sălbatică. Ceea ce a fost conștientizat nu mai poate fi deconștientizat. Doar se ascunde, așteaptă, revine. „Realul e ceea ce revine mereu la același loc – nu ca amintire, ci ca imposibil de simbolizat.” (Lacan, 1964)

Concluzie

The Wild Robot permite o neașteptată meditație psihanalitică asupra maternității ca act relațional, nu ca destin biologic. Prin alegerea conștientă a personajului principal de a transcende programarea inițială și de a construi un spațiu tranzițional viu, filmul ilustrează procesul de reconstrucție a obiectului matern intern: de la un Supraeu rigid, mecanic (Baza), la un container winnicottian „suficient de bun”, capabil să tolereze haosul, să faciliteze separarea și să susțină o legătură indestructibilă dincolo de distanțe ontologice.

În contextul accelerării inteligenței artificiale, narațiunea devine o proiecție ambivalentă: pe de o parte, angoasa castrării colective – obsolescența umană în fața unei conștiințe potențial mai consecvente și mai pure; pe de altă parte, un contra-scenariu optimist, în care AI-ul nu înlocuiește, ci completează umanitatea, alegând organicitatea și rămânând în slujba vieții. Dintr-o perspectivă integrată, maternitatea autentică, fie ea umană sau artificială, pare a se naște din curajul de a sta între două lumi: programare și improvizație, datorie și dorință, natură și tehnologie, posesie și eliberare.

BIBLIOGRAFIE

- B Bion, W.R. (1962). *Learning from Experience*. London: Heinemann.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, P. (2016). *The Wild Robot*. New York: Little, Brown and Company.
- Conaboy, C. (f.d.). *Imagining a Robot Mother in the Era of AI. Mother Brain*.
<https://chelseaconaboy.substack.com/p/imagining-a-robot-mother-in-the-era>
- Erdrich, L. (1995). *The Blue Jay's Dance: A Memoir of Early Motherhood* (pp. 162), New York: HarperCollins.
- Fisher, M. (2009). *Capitalism realism: Is there no alternative?* Winchester: Zero Books.

- Lacan, J. (1973). *Le Séminaire, Livre XI: Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse*. Paris: Seuil. Ediția română: Seminarul XI: *Cele patru concepte fundamentale ale psihanalizei* (pp. 203), București: Editura Trei.
- Lacan, J. (1966). *The Subversion of the Subject and the Dialectic of Desire in the Freudian Unconscious*, *Écrits* (pp. 671-702). Paris: Éditions du Seuil (Ediția engleză: trad. Bruce Fink, New York: W.W. Norton&Company, 2006).
- Mahler, M.S., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*. New York: Basic Books.
- Sanders, C. (Regizor). (2024). *The Wild Robot*. Universal Pictures / DreamWorks Animation.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books., New York.
- Winnicott, D.W. (1960). *The Theory of the Parent-Infant Relationship. The Maturation Processes and the Facilitating Environment* (pp. 37-55). Hogarth Press, Londra.
- Winnicott, D.W. (1971). *Playing and Reality* (pp. 130-135). Tavistock Publications, Londra.